

Ansvar for å si i fra

Tekst:
Kaja Skatvedt
Foto:
Thomas Owren

Thomas Ergo har i løpet av det siste halvannet året publisert rundt sytti artikler via Dagbladet (papir, nett og magasin). Han har rettet søkelyset mot utviklingshemmedes manglende rettsikkerhet, med et spesielt fokus på saker som omfatter seksuelle overgrep. Selv sier han at noen av hovedspørsmålene han i dag sitter igjen med etter utallige intervjuer, leste rapporter, dommeravhør og så videre er:

Hvorfor er det ingen som gjør noe med problemene når man er fullstendig klar over at de eksisterer? Hvorfor tas ikke utviklingshemmede overgrepsoffer på alvor?

Thomas Ergo har publisert rundt 70 artikler om utviklingshemmedes manglende rettsikkerhet.

Den manglende rettsikkerheten kommer av en manglende eller dårlig håndhevelse av loven i saker der utviklingshemmede er den krenkede part. Problemet har dessverre bakgrunn i manglende kunnskap og manglende handling i alle ledd, hos hjelpearbeidere, kommuneledelse, politi og rettsvesen.

Både departementet, ansatte i politiet og forskere på området har uttalt at de er svært imponert over Ergos arbeid. Artikkelen har gitt problemene ansikt og vekket følelser og engasjement, noe som skaper handling og forhåpentligvis en endring mot noe langt bedre enn dagens uholdbare situasjon.

En større risiko

Forskning viser at utviklingshemmede har en generelt større risiko for å utsettes for overgrep enn resten av befolkningen (Sørheim 1998; Sandvik 2003; Olsvik

2005). Et livslangt avhengighetsforhold for hjelp i hverdagen øker sårbarheten og gjør faren for langvarige overgrep større.

Utviklingshemmede som mottar tjenester og hjelp i hverdagen, er avhengig av og har tillit til dette hjelpeapparatet. Straffelovens paragraf 193 er spesifikk på forbudet mot å skaffe seg seksuell omgang ved missbruk av sin stilling, et avhengighetsforhold eller tillitsforhold. Brudd på paragrafen har en strafferamme på 6 år.

At Thomas Ergo har funnet saker på rekke og rad der helsepersonell og kommuneledelse har visst at seksuelle overgrep finner sted og likevel ikke har gått til politiet. Dette vitner om en situasjon der rutiner og holdninger til overgrep er helt ute av kontroll.

Et hjelpeapparat som prioriterer sin fasade tyngre enn varsling om brudd på norsk lov ved overgrep mot utviklingshemmede, er en trussel for sikkerheten til de som mottar tjenestene. Å ikke ta seksuelle overgrep alvorlig, er en sterk integritetskrenkelse og viser manglende respekt for menneskeverdet.

– Dysser ned overgrepene – og sier aldri unnskyld

NETTUTGAVEN, 2010 31. des 2010

Manglende varslingsrutiner

Dagbladet viste til en hel rekke svakheter ved varslingsystemet som brukes ved misstanke om seksuelle overgrep i dagens kommune-Norge. Kommunene plikter ikke å ha en egen varslingsinstruks til bruk ved overgrepsmisstanke. Dagbladet gjorde en gjennomgang av varslingsrutiner ved

ti innstanser der grove overgrepssaker hadde funnet sted.

Kun en av instansene hadde anskaffet en spesifikk varslingsinstruks for mistanke om overgrep. De andre hadde den samme varslingsinstruks til bruk ved overgrepsmistanke som til bruk ved varsling om andre kritikkverdige forhold ved arbeidsplassen. En slik altomfattende varslingsinstruks brukes da på alt fra mobbing, nasking, regnskapssvindel og annet som kan være av kritikkverdige forhold. Disse varslingsinstruksene viser seg dårlig egnet til varsling ved overgrepsmistanke og kan til og med forverre forholdene for en eventuell etterforskning.

– Kommunene bryter loven – varslingsrutiner må skjerpes

NETTUTGAVEN, 2010 29. des 2010

God, nøyaktig og ordrett journalføring er viktig for å sikre bevis til en eventuell etterforskning. Generelt er overgrepssaker vanskelige å bevise, derfor er journalføring av handlinger og utsang svært viktig.

En standard varslingsinstruks for kritikkverdige forhold på arbeidsplassen legger vekt på viktigheten av å konfrontere den anklagede part så fort som mulig. I en overgrepssak kan det direkte føre til bevisforspillelse, eller for eksempel en økt skjuling av overgrepene. Ved å konfrontere den mistenkte usetter man overgrepsofferet for en ennå større fare.

Varsling av pårørende er en generell mangel Dagbladet fant i sin undersøkelse av varslingsinstrukser. I enkelte saker Dagbladet har berettet om gikk det opp til tjue år fra første varsling til pårørende

fikk vite om dette, og det til tross for at mistanken om overgrep varte ved over de tjue årene.

Ingen av de varslingsinstrukser som var med i Dagbladets undersøkelse innformerte om at avvergings- og varslingsplikten går foran taushetsplikten (endring av straffeloven 2010). Mangel på denne informasjonen vil direkte medvirke til at det ikke blir varslet ved mistanke om overgrep. Dermed kan faren øke for at overgrepene gjentas og kan foregå over lengre tid.

Lovverket for god beskyttelse mot overgrep er til stede, men manglende rutiner for varsling av slike situasjoner reduserer rettsikkerheten drastisk for de som er brukere av daglig tjenester. Mangelen er brudd på norsk lov. Mistanke om lovbrudd skal anmeldes.

Anmelder ikke overgrep mot utviklingshemmede

NETTUTGAVEN, 2010 28. des 2010

Kunnskapsløftet

Økt kunnskap og formidling av kunnskap og erfaring står sentralt i regjeringens tiltaksliste, som ble vedtatt av stortinget i februar i år. En økt kunnskap blant kommuner, politi og rettsvesen skal øke de utviklingshemmedes rettssikkerhet. Thomas Ergo har gjennom sine artikler bidratt i stor grad til å sette dette temaet på den aktuelle politiske dagsorden.

Regjeringen har valgt at utformingen av selve varslingsinstruksen skal utformes lokalt. Begrunnelsen er stor variasjon både i gruppen personer med utviklingshemning og de hjelpetilbudene som skal

benytte varslingsinstruksen. Regjeringen mener en varslingsinstruks blir best om den tilpasses den enkelte virksomhet. Formidling av kunnskap og erfaring skal skje på såkalte dialogmøter i statlig regi, der ulike kommuner og forskningspersoner møtes for en informasjonsutveksling og rådgivning av hverandre.

Dagbladet har vist en rekke saker, der oppdagelse av overgrepssaker slett ikke har ført til noen bedring av rutiner. Enkelte steder ikke en gang til en gjennomgang av de rutinene man har. Tilliten til kommunenes opprydning i egne rutiner er derfor sterkt varierende.

– Må være tøffere mot KommuneNorge

NETTUTGAVEN, 2011 18. feb 2011

Politi og rettsvesen

Også etter en anmeldelse er det vansker i vente. Ergo har vist konkrete eksempler på at selve utviklingshemningen er brukt som argument for å misstro sannheten vedkommende forteller i sitt dommeravhør.

I dag føres ikke det at man er utviklingshemmet inn i kriminalstatistikken, slik man blant annet gjør med vold mot barn eller vold i hjemmet. Dette gjør at det ikke finnes tall som kan si noe om den helhetlige situasjonen. Noe som i seg selv er med på å svekke rettsikkerheten.

Utviklingshemmede overgrepsofre forsvinner i krimstatistikken

NETTUTGAVEN, 2010 23. jun 2010

I Dagbladet har vi kunnet lese artikler om tilfeller der politiet har frarådet den fornærmede part med funksjonshemming å anmelde et seksuelt overgrep, med det grunnlag at prosessen ville bli en så omfattende påkjenning.

Voldtektssaker er generelt vanskelig å oppklare, spesielt fordi bevisgrunnlaget er lite. Ofte blir det ord mot ord i en retts sak. Tall fra statistisk sentralbyrå viser at 80% av alle voldtektssaker i 2009 ble henlagt, de aller fleste grunnet bevismangel.

Når bevisene er få og ord blir makt, da stiller mange utviklingshemmede svakt. Men utviklingshemmede kan ha rett til dommeravhør i retts saker. Om utviklingshemningen gjør dommeravhør nødvendig vurderes i den enkelte sak. Det arbeides i disse dager med et lovforslag som kan endre denne rettigheten til å gjelde alle utviklingshemmede i en hver straffesak.

Vurderer å påby dommeravhør av utviklingshemmede i overgrepssaker

NETTUTGAVEN, 2010 1. sep 2010

Men selve dommeravhøret har også svakheter. Dommeravhøret gjøres på barnehus som er opprettet syv ulike steder i landet. Barnehusene tar seg av avhør av barn og utviklingshemmede og har en overvekt av saker som omhandler overgrep. Avhøret gjøres av politibetjenter med spesialutdanning fra politihøyskolen. Problemet med denne utdanningen er at den fokuserer på avhør av barn og gir nesten ingen kunnskap om utviklings-

hemmede (Nordlandsforskning; 2009). Etter lovverket skal dommeravhøret gjøres innen to uker etter anmeldelse. Dette brytes ofte.

Politibetjenter har selv fortalt til Dagbladet at overgrepssaker der utviklingshemmede er den fornærmede part er saker mange politifolk gjerne vil unngå. Sakene er som andre overgrepssaker vanskelig å oppklare. At den fornærmede part er utviklingshemmet gjør ofte etterforskningen ennå vanskeligere og krever tid og ressurser.

– Machogutta i politiet skyr saker med utviklingshemmede. De vil ha raske resultater.

NETTUTGAVEN, 2010 24. jun 2010

Kunnskap og ansvar

Gjennom sine mange artikler har Ergo pekt på et alvorlig problem som ingen tok

tak i. Med sitt engasjement har han vist sine lesere hvordan situasjonen i dag er, både for ofre, hjelpeapparat, kommune, politi og rettsvesen.

I Dagbladet har allmennheten fått møte enkeltmenneskers skjebne. Utviklingshemmede er en gruppe med stor variasjon og hvordan det er å leve med utviklingshemning er ikke allmennkunnskap. Ergos artikler har klart å skape engasjement for utviklingshemmedes rettssikkerhet og deres manglende beskyttelse mot overgrep.

Regjeringen har vedtatt tiltak som skal bedre dagens situasjon. Kunnskap skal finnes og formidles. Problemene er kommet frem i lyset. Å få en bedring fra dagens situasjon krever innsats fra alle berørte parter. Endring må til fordi dagens forhold bryter med norsk lov, men ikke minst også fordi den bryter med menneskerettighetene og respekten for menneskeverdet. Et overgrep kan ødelegge et liv. ● ● ●